

SAMEN

Deus ex Machina, juli 2019

LEZEN:

DELEN IS

Dirk Terryn

VERMENNIG-

VULDIGEN

VERMENNIG-

VULDIGEN

VERMENNIG-

VULDIGEN

Het Lezerscollectief draagt een prachtig project uit... Lezen, en vooral samen lezen, is bewustzijn op haar best, par excellence, met volle intensiteit, gedeeld en versterkt. Zeg maar een soort deling die eigenlijk een vermenigvuldiging is. (Jan Lauwereyns, neuro-wetenschapper en dichter)

De wekelijkse leesgroep komt samen. Een tiental deelnemers rond een tafel, in een ruimte die iets huiselijks uitstraalt, ook door de thee en de koekjes. De leesbegeleider schenkt het laatste kopje in en deelt daarna voor ieder het boek *Samen sterke verhalen vertellen* uit. De deelnemers kennen blijkbaar het gebruik, de gesprekken doven en de focus richt zich op een nieuwe tekst. De woorden 'Benieuwd wat we...' zijn nog niet geland of de leesbegeleider zegt 'Vandaag lezen we het kortverhaal De sok van Lydia Davis. Je vindt de tekst op pagina 299.' We zijn gestart. De begeleider leest het kortverhaal voor. Sommigen volgen met de tekst in het boek mee, anderen sluiten de ogen en luisteren naar wat op hen afkomt. Het is mooi om te ervaren hoe snel de deelnemers de vele anekdotes bij het binnenkomen ruilen voor iets wat nog vorm moet krijgen in hun verbeelding. Ruimte die gevuld wordt door een verhaal. En wat er zich allemaal in de hoofden afspeelt, zal ook verder gedeeld worden: de verontwaardiging, de ontroering, de vragen bij de handeling van het personage...

We zijn op bezoek in één van de bijna 120 leesgroepen van Het Lezerscollectief. In Zelzate, Boom, Antwerpen, Gent, Brugge, Hasselt of (zoek op) Sleidinge, Wortel of Zedelgem. Leesbegeleider en opleider bij Het Lezerscollectief Silvie Vanoosthuyze: 'Onze leessessies zijn inderdaad zeer verscheiden. Wij lezen net zo goed in woonzorgcentra,

ziekenhuizen en gevangenissen als in de psychische zorg of de bijzondere jeugdzorg. En daar komen ook nog eens bibliotheken en scholen bij. Wij willen helemaal geen concurrentie voor al bestaande leesgroepen vormen. Die zijn vaak wel wat hoogdrempeliger omdat ze doorgaans al wat leeservaring en een zekere mondigheid vergen. En vooral, mensen moeten de tekst daar op voorhand lezen, in hun eentje. Wij trekken bewust naar die mensen voor wie lezen geen vanzelfsprekend gegeven is, voor wie boeken maar al te vaak onbereikbare objecten zijn gebleven. Wij proberen mensen te bereiken die in hun jeugd weinig of geen verhalen hebben gelezen of gehoord, en die zich daarom de wereld minder goed kunnen voorstellen. Door een tekst samen te lezen ontdekken ze bovendien dat elkeen wel iets te vertellen heeft. Literatuur kan voor hen dienen als een wegenkaart in een nog onbekende, onverbeelde wereld.'

Bloemen op een levensweg

Dat samen verhalen en gedichten lezen mensen verbindt en hen sterker en weerbaarder maakt, is in een notendop de filosofie achter Het Lezerscollectief. De idee ontstond in Groot-Brittannië, waar de Liverpoolse professor Jane Davis, zelf afkomstig uit een zwaar achtergesteld gezin, in 2002 The Reader Organisation oprichtte. Haar ogen gingen open toen ze aan een stoplicht stond te wachten en narcissen zag aan de kant van de weg. De aanblik van de narcissen deed haar denken aan een gedicht van Wordsworth (*Daffodils... I wandered lonely as a cloud*). Terwijl ze van deze associatie genoot zag ze een oma, dochter en kleinkind voorbijwandelen. Ze herkende de achterstelling meteen en wist dat zij nooit dit mooie gedicht zouden leren kennen, nooit een sterk boek zouden tegenkomen in hun leven. Ze herkende een patroon, maar zag ook welke betekenis literatuur in haar eigen moeilijke jeugd gespeeld had. De studiekansen die ze onverwacht had gekregen, hadden haar bovendien ook in een ander milieu gebracht. Als literatuurdocent

aan de universiteit nam ze boeken vooral van de plank om te bestuderen; de impact op levens was niet aan de orde. Ze stapte naar de plaatselijke bibliotheek met de vraag of ze er eens een leessessie mocht organiseren, inclusief *tea and cookies*. The Reader Organisation was geboren. The Reader organiseert intussen een paar honderd wekelijkse leesgroepen in de hele UK.

Geert Vandenbossche hoorde, als vertegenwoordiger van de Vlaamse uitgevers, Jane Davis spreken op de London Book Fair en nodigde haar in 2012 uit voor de jaarlijkse leerstoel van het boekenvak aan de Universiteit Antwerpen. Haar lezing blies menige toehoorder omver. Met een groepje van vier (onder wie Geert) bleven we samenkomen en hebben we in 2013 opleidingen door The Reader laten geven in Antwerpen.

Een nieuwe blik op lezen

Na een jaar van verder zoeken naar een manier om samen te werken met The Reader richtte ik, Dirk Terry, in 2014 samen met psychiater Jan Raes en econoom Erik Van Acker Het Lezerscollectief op. Van bij de start zijn we van een cooperatief model uitgegaan. We vertrekken steeds vanuit samenwerking om het sociale perspectief van onze vereniging beter in kaart te kunnen zetten. Zo werken we intens samen met onderwijsinstellingen, culturele partners, de zorg- en gezondheidssector en brengen die samen met kapitaalkrachtige sponsors met het hart op de juiste plaats.

Samen Lezen is een aparte methodiek. We kiezen literaire teksten: kortverhalen, (op zichzelf staande) fragmenten uit romans én gedichten. Elke tekst wordt hardop voorgelezen. Het ritme ligt bewust niet hoog. Hardop lezen gaat zes keer trager dan in je hoofd lezen. Het geeft je dus een pak meer tijd om indrukken te verwerken. Zie het als fietsen versus wandelen. Op een wandeling krijg je gewoon meer tijd om de details in je op te nemen. En als je toch even van de weg afdwaalt, neemt de groep je weer

bij de hand. Aan de eindmeet ben je blij dat je het hebt volgehouden. Het verhaal zelf vormt de beloning. Elke leessessie eindigt met een gedicht dat tweemaal wordt voorgelezen. Allic zijn er versregels die 'blijven hangen' en tot de meest uiteenlopende reacties leiden. Vanuit een aantal open vragen bijten we ons vast in de tekst. Door samen te leggen wat ieder van ons in de tekst ontdekt, krijgen we een gevoel van *samen slim* te zijn. Niet omdat we alles 'dood' hebben geanalyseerd; er zijn vaak nog stukjes die open blijven – dat is niet erg.

Niet-lezers zijn vaak verrast hoe verrijkend en boeiend een lectuur kan zijn. Iedereen die kennismaakt met Samen Lezen raakt geboeid door de verschillende beelden die anderen in een verhaal ontdekken. Die delen is best intier, ook al gebeurt het delen binnen de veiligheid *dat het maar fictie is*. De leesbegeleider zal ook nooit iemand dwingen om te reageren. De combinatie van de geborgenheid en de kans om zélf op verhaal te komen maakt dat deelnemers het Samen Lezen ervaren als een belangrijk sociaal gebeuren, een bijeenkomst die ertoe doet. Velen verwonderen zich er in het begin over hoe verschillend perspectieven op een en hetzelfde verhaal kunnen zijn. Naast de vertraging ervaren ze in een leesgroep ruimte voor nuance. Haaks op het zwart-witdenken van vluchtige sociale media, leren ze hoe verschillend we de dingen kunnen ervaren en dat dat geen probleem hoeft te zijn.

Van The Reader Organisation hebben we geleerd om in te zetten op onderzoek en effectmeting. Waardevolle observaties gaan vaak verloren terwijl ze juist de aanpak en inzet kunnen versterken. Verschillende wetenschappers van het Centre for Research into Reading, Literature and Society (CIRLS – Universiteit van Liverpool) doen al jaren onderzoek naar de effecten van *shared reading*. De interdisciplinaire onderzoeksgroep uit Liverpool volgde meerdere samenleesgroepen, interviewde deelnemers individueel en hield groepsgesprekken over hun gezamenlijke ervaringen. In onze

onderzoeksrapporten (zie <https://lezerscollectief.be/onderzoek>) gaan we telkens vanuit de belangrijke krachtpunten van het Samen Lezen in op de effecten binnen een bepaalde doelgroep

In Vlaanderen en Brussel zetten we Samen Lezen in bij senioren in woonzorgcentra. We weten dat dit leidt tot een verbeterde gemeedsgesteldheid bij 86%, een groter concentratievermogen bij 87% en een grotere sociale betrokkenheid bij 73%. In 2019 heeft Het Lezerscollectief een onderzoek lopen aan de AMS (Antwerp Management School) en de faculteit Geneeskunde van de UGent. We onderzoeken met de laatste partner de effecten van het Samen Lezen bij kankerpatiënten (UZGent) én de effecten bij de begeleider, veelal een arts in opleiding. Het zijn belangrijke stappen in onze samenwerking met Nederland, maar vooral met The Reader zelf, die vanuit het International Centre for Shared Reading onze referentieorganisatie blijft.

Binnen het onderwijs kan Samen Lezen het leesklimaat in een school helpen bevorderen. En een leesklimaat gaat verder dan de (terechte) zorg voor goed literatuuronderwijs. Naast de kennis over literatuur willen we leerlingen ook 'graag leren lezen'. Hier kan Shared Reading iets betekenen. Voorwaarde is wel dat we het Samen Lezen de vrijplaats geven die het verdient: geen activiteit op punten, geen eenmalige didactische werkvorm om teksten aan te pakken, geen gesloten vragen over de lectuur. Samen Lezen tussen de middag op wekelijkse basis brengt leerlingen bij verhalen en helpt ze zelf op verhaal te komen. Het toont hen dat tijd maken en rust vinden een noodzakelijke basis zijn om van lezen te kunnen genieten. De niet-lezers ontdekken een wereld die ze nooit eerder verkenden. Allemaal exploreren ze in sterke verhalen perspectieven die hun blik op de wereld verruimen. Het delen van zo'n leesbeleving maakt het helemaal bijzonder. *Bewustzijn op haar best.* Het versterkt onze leescervaring en zet ons tegelijkertijd ook sterker in het leven.

Ga en vermenigvuldigt u

Intussen zijn op een twintigtal scholen de samenleesmomenten uitgegroeid tot ware rituelen. Er is een gezellig hoekje ingericht, en speciaal voor de gelegenheid worden er kleurrijke kopjes bovengehaald. Zo ontstaan er wonderlijke momenten, waarop schoonheid, solidariteit en verwondering hand in hand gaan.